

Sherstiuik, R., Vladymyr, O., Dudkin, P. & Dudkina, O. (2021) Vplyv pandemii COVID-19 na rozvytok turizmu v Ukraini: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Influence of COVID-19 pandemic on tourism in Ukraine: problems and solutions]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 25, no. 2, pp. 641-652. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21srpsiv.pdf>

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Роман ШЕРСТЮК

Ольга ВЛАДИМИР

Павло ДУДКІН

Олена ДУДКІНА

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

Західноукраїнський
національний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль,
46020, Україна,

e-mail: romsher85@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6253-9421>

e-mail: olhavlada@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1244-101X>

e-mail: pavlo.dudkin@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1517-7119>

e-mail: olenadudkina65@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0659-1799>

Анотація. В статті розглянуто наслідки впливу пандемії COVID-19 на розвиток туризму в Україні. Обґрунтовано, що найбільший вплив карантинні обмеження та бар'єри перетину державних кордонів мали на потоки виїзних туристів від чого постраждав бізнес туристичних компаній, діяльність яких спрямована на закордонний ринок туристичних послуг. Доведено, що внутрішній туризм в Україні перебував у кризовому стані ще до початку пандемії, що пов'язано із низкою таких причин як: нерозвинута і застаріла туристична інфраструктура, мінізація ринку туристичних послуг, незадовільна якість транспортного сполучення з туристичними локаціями тощо. Акцентовано увагу на можливостях, які відкрила пандемія COVID-19 для розвитку туризму в Україні, а саме: розвиток сільського туризму, модернізація наявної туристичної інфраструктури в рамках спеціальних державних цільових програм розвитку, використання онлайн-освіти та виробничої і переддипломної практики студентів для безкоштовної популяризації туристичних локацій. Метою статті є комплексний аналіз впливу пандемії COVID-19 на розвиток туризму в Україні, визначення основних загроз і можливостей для туристичної галузі та формулювання стратегічних пріоритетів активізації внутрішнього туризму. В статті використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема: аналізу синтезу – при дослідженні наукової літератури в сфері туризму; статистичного аналізу і порівняння – при дослідженні тенденцій розвитку туризму в Україні в умовах пандемії COVID-19; узагальнення – при розробці рекомендацій щодо активізації розвитку внутрішнього туризму і туристичної інфраструктури. Запропоновано чотири пріоритетних цілі стратегії розвитку туризму в Україні, а саме: 1) розвиток туристично-готельної інфраструктури на приморських територіях України і в Карпатах шляхом використання державних інвестицій, пільгових кредитів державних банків в рамках програми «Будуй своє» для малого і середнього бізнесу, розвитку державно-приватного партнерства; 2) розвиток сільського туризму шляхом краудфандингу та державно-приватного партнерства; 3) відновлення історичних та архітектурних пам'яток шляхом реалізації державних цільових програм на зразок «Великого будівництва»; 4) використання онлайн-освіти та виробничої і переддипломної практики студентів для безкоштовної популяризації туристичних локацій.

Ключові слова: туризм, сільський туризм, туристична інфраструктура, туристичні потоки, пандемія COVID-19, державні цільові програми.

Article history:

Received: October, 2021
1st Revision: October, 2021
Accepted: November, 2021

JEL classification:

L83

UDC:

338.48
336
336.7

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd2022.02.641>

Шерстюк Р. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток туризму в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / Роман Шерстюк, Ольга Владимир, Павло Дудкін, Олена Дудкіна // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 2 (25). — С. 641-652. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21srpsiv.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Наприкінці 2019 – початку 2020 року світова та національна соціально-економічна система піддалася впливу пандемії COVID-19, як «чорного лебедя», який змусив політичну і наукову спільноту заговорити про життя в «новій реальності». Так звана «нова реальність» передбачала зміну функціонування, фактично, всіх галузей економіки і держав загалом в умовах карантинних обмежень. Карантинні обмеження, а згодом вимоги щодо тестування і вакцинації населення особливо негативно позначилися на розвитку туризму і туристичного бізнесу України, адже закриття кордонів і доступу до туристичних локацій призвело до скорочення обсягу виїзних туристів, який до цього перебував на піку після відкриття безвізового режиму з Європейським Союзом. Безвізовий режим з ЄС в 2018-2019 роках був основним драйвером розвитку виїзного туризму в Україні, що сприяло збільшенню прибутковості вітчизняних туристичних компаній, а отже створювало можливості для відкриття нових напрямків туризму в середині країни.

Різке і непередбачуване обмеження щодо транскордонного та міжрегіонального пересування людей в період пандемії COVID-19 актуалізувало питання щодо вироблення стратегій подолання кризових тенденцій у розвитку туристичної галузі України.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання дослідження тенденцій та проблем розвитку туризму в Україні є актуальними у вітчизняній науковій думці, зокрема проблемні аспекти розвитку внутрішнього туризму окреслено в працях таких вчених як: Біла С. О. [1], Виноградова О. В. [2], Грибова Д. В. [4], Дарчук В. Г. [2], Збарський В. К. [4], Кравець О. М. [12], Кравцова С. В. [13], Покоłodна М. М. [12], Рябев А. А. [13], Тонкошкур М. В. [13] та інші.

3. Невирішена частина проблеми.

Однак, пандемія COVID-19 внесла суттєві корективи у роботу туристичної галузі, призвела до нових наукових напрацювань в системі антикризового менеджменту у вітчизняному туризмі, пошуку шляхів розвитку нових форм внутрішнього туризму, використання досягнень у галузі цифровізації туристичних локацій тощо.

4. Постановка завдання.

Відтак метою даної статті є комплексний аналіз впливу пандемії COVID-19 на розвиток туризму в Україні, визначення основних загроз і можливостей для туристичної галузі та формулювання стратегічних пріоритетів активізації внутрішнього туризму.

5. Виклад основного матеріалу.

Україна в силу історичних особливостей свого розвитку та географічного розташування володіє унікальним туристичним потенціалом, адже курортні та рекреаційні території складають близько 15 % території і включають морське узбережжя Чорного і Азовського морів, гори Карпати, Шацькі озера, заповідники, природні парки, близько 115 замків і фортифікаційних споруд, музеї та пам'ятки архітектури. Однак, на думку багатьох вчених [1; 2; 6], з якою не можливо не погодитися, туризм в Україні перебував у кризовому стані ще до пандемії COVID-19.

Водночас, зважаючи на динаміку туристичних потоків після отримання безвізового режиму з Європейським Союзом така думка виглядає контраверсійною, адже статистичні дані свідчать про позитивну динаміку розвитку туризму (рис. 1).

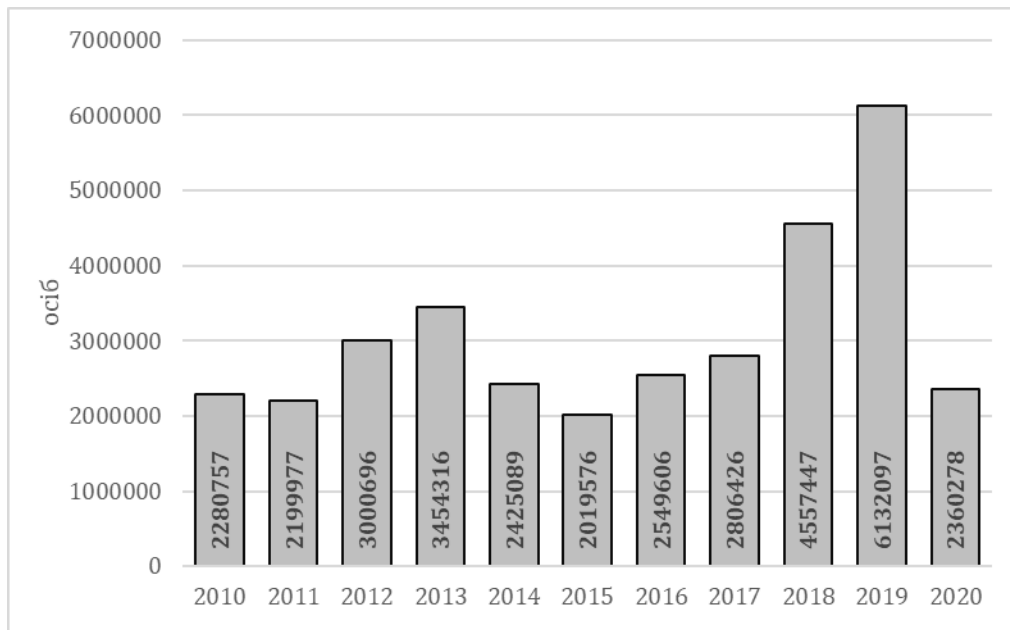

Рис. 1 Динаміка кількості туристів, яких обслуговували туроператори і турагенти України у 2010-2020 роках*

*Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [10]

Дані рисунку 1 свідчать про позитивну динаміку зростання кількості туристів, яких обслуговували туроператори і турагенти, винятком є 2014-2015 роки, коли Україна перебувала у гострій фазі війни з Російською Федерацією, а Крим був анексований і ізольований міжнародною спільнотою, також внаслідок пандемії COVID-19 кількість туристів більш ніж вдвічі зменшилася у 2020 році.

Однак, для ефективного висновку про розвиток туризму в Україні необхідно проаналізувати кількість туристів обслуговуваних туроператорами і турагентами в розрізі видів туризму (рис. 2).

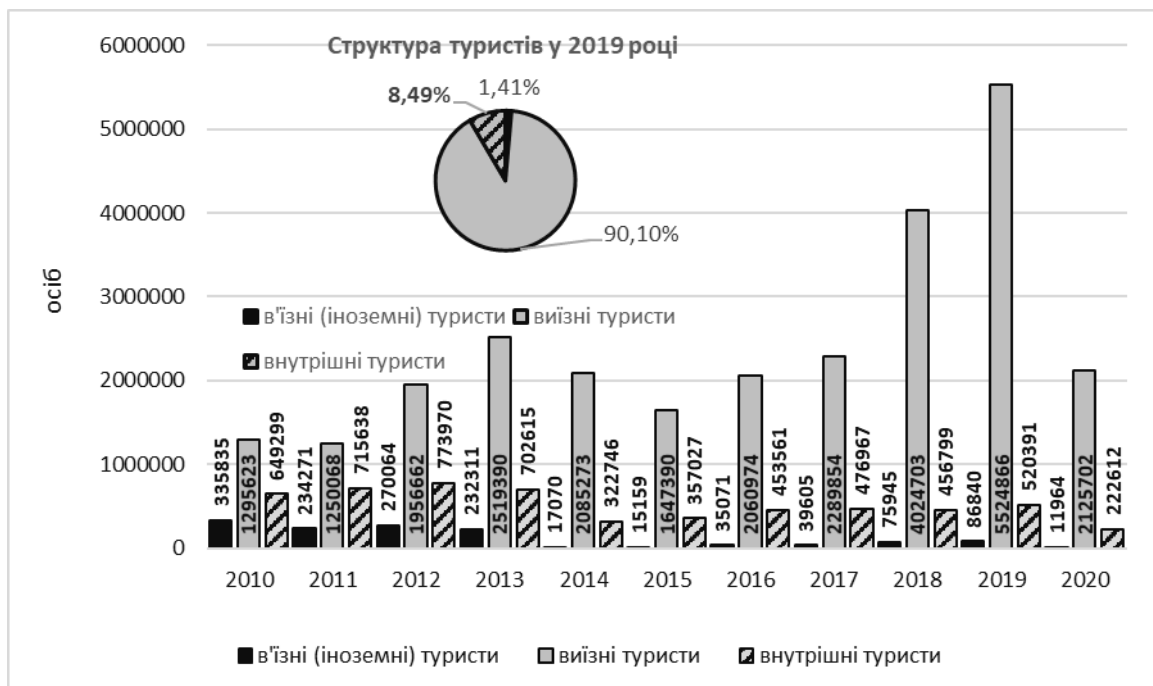

Рис. 2. Динаміка та структура кількості туристів, яких обслуговували туроператори і турагенти за видами туризму у 2010-2020 роках*

*Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [10]

Як свідчать дані рисунку 2, найвища динаміка туристів, яких обслуговували туроператори і турагенти, спостерігається в сегменті виїзних туристів, частка яких у 2019 році (де зафіксована найбільша кількість туристів) складала 90,1 %, в той же час частка в'їзних туристів складала лише 1,41 %, а частка внутрішніх туристів – 8,49 %.

Такі тенденції, по суті, свідчать про позитивну динаміку розвитку туристичного бізнесу, а не про розвиток туризму в Україні, як діяльності спрямованої на відвідування рекреаційно-оздоровчих комплексів, архітектурно-історичних пам'яток, туристичних локацій в межах території країни, включаючи реалізацію всього комплексу туристичних послуг.

Більше того, як свідчать дані рисунку 2, після початку війни з Російською Федерацією та після анексії Криму кількість в'їзних туристів у 2014 році порівняно з 2013 роком зменшилася на 92,6 %, що пов'язано із фактичною втратою рекреаційно-оздоровчого комплексу Автономної Республіки Крим і зменшенням кількості туристів з країн СНД. Такі ж негативні тенденції спостерігаються в сегменті розвитку внутрішнього туризму, де кількість туристів за аналогічний період зменшилася на 17,2 %.

Ще більшої кризи туризм України зазнав внаслідок пандемії COVID-19, адже кількість внутрішніх туристів зменшилася на 65,5 %, в'їзних – на 86,2 %, а виїзних – на 57,2 %. Карантинні обмеження і зменшення кількості, в першу чергу, виїзних туристів негативно позначилися на розвитку туристичного бізнесу, що проявилось у скороченні кількості туроператорів і турагентів та їх прибутковості (табл. 1).

Таблиця 1. Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні у 2017-2020 роках*

	2017	2018	Відхилення (2017-2018 рр.), % (од.)	2019	Відхилення (2018-2019 рр.), % (од.)	2020	Відхилення (2019-2020 рр.), % (од.)
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, усього	1670	1772	5,2 (102)	1797	-2,0 (25)	1561	-13,13 (-236)
Туроператори	498	529	6,2 (31)	538	1,7 (9)	452	-15,99 (-86)
Турагенти	1172	1243	6,1 (71)	1259	1,3 (16)	1109	-11,91 (-150)

*Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [10]

Як свідчать дані таблиці 1, кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні за період пандемії у 2020 році зменшилася на 236 одиниць або на 13,13%, з них туроператорів зменшилося на 86 одиниць (15,99%), а турагентів на 150 одиниць.

Окрім цього, потрібно відмітити значне скорочення прибутковості суб'єктів туристичної діяльності (табл. 2), що на наш погляд, негативно вплинуло на розвиток внутрішнього туризму також, адже діяльність українських туроператорів і турагентів спрямована не лише на обслуговування виїзних туристів.

Дані таблиці 2 свідчать про суттєві збитки вітчизняних туроператорів і турагентів, яких вони зазнали внаслідок пандемії COVID-19 і пов'язаних з нею карантинних обмежень, адже кількість реалізованих туристичних пакетів туроператорами у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшилася на 952,9 тис. одиниць, а їх вартість на 15,3 млрд грн, кількість реалізованих туристичних пакетів турагентами за аналогічний період зменшилася на 755,6 тис. одиниць, а їх вартість на 17,1 млрд грн. Тобто дохід туроператорів у 2020 році зменшився на 42,4 %, а турагентів на 71,4 % порівняно з 2019 роком. Зважаючи на те, що левову частку турагентів складають фізичні особи-підприємці, зауважимо, що таке суттєве зниження дохідності бізнесу стало основною причиною припинення або обмеження їх діяльності.

Таблиця 2. Кількість туристів, яких обслуговували туроператори і турагенти України у 2017-2020 роках

Роки	Кількість реалізованих туристичних пакетів, од.				Вартість реалізованих туристичних пакетів (з урахуванням ПДВ), млн грн			
	туроператорами	Відхилення	тур-агентами	Відхилення	туроператорами	Відхилення	тур-агентами	Відхилення
2017	1048075	-	294872	-	18234,9	-	4968,0	-
2018	1304256	256181	787436	492564	26784,5	8549,6	17066,3	12098,3
2019	1879646	575390	1054034	266598	36081,3	9296,8	23970,5	6904,2
2020	926740	-952906	298391	-755643	20767,2	-15314,2	6850,7	-17119,8

Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [10]

Таким чином, зважаючи на суттєві збитки туроператорів і турагентств, а також на введення локдаунів в Україні та світі, держава повинна була б активніше підтримувати фізичних-осіб підприємців, які здійснюють свою діяльність як туристичні агенти, однак серед видів діяльності за КВЕД, які підпадали під виплату компенсації під час локдауну у січні 2021 року КВЕД «79.11 – діяльність туристичних агентств» не було зазначено, однак такий вид діяльності як «55 – тимчасове розміщування» [3], до якого належать готелі та інші заклади колективного розміщування отримав право на матеріальну допомогу у розмірі 8 тис. грн. На наш погляд, відсутність можливостей для отримання матеріальної допомоги турагентами посилює кризу туристичного бізнесу в Україні.

Водночас, на наш погляд, пандемія COVID-19 відкрила й певні можливості для розвитку туризму в Україні, адже карантинні обмеження в країнах світу та бар'єри перетину кордону, які пов'язані з обов'язковою вакцинацією повинні були б позитивно відобразитися на кількості внутрішніх туристів. Однак, на практиці кількість внутрішніх туристів також зменшилася, а тенденції її відновлення є досить повільними. Серед основних проблем розвитку туризму в Україні науковці [1, с. 20; 2, с. 187; 5; 6, с. 118; 7, с. 78] виділяють наступні:

- 1) відсутність комплексного розвитку природних курортних територій;
- 2) високий рівень моральної та фізичної зношеності об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури, занедбаний стан культурних пам'яток;
- 3) незадовільна якість функціонування комунальної, виробничої, фінансової, транспортної, комунікаційно-інформаційної інфраструктури;
- 4) високий рівень «тінізації» доходів, які заробляють фізичні та юридичні особи впродовж літнього (курортного) сезону у «неорганізованому» секторі туристичних послуг (йдеться про здачу житла в оренду у секторі домашніх господарств, про торгівлю «з землі», про «тіньові» послуги перевізників, екскурсоводів, масажу, лікування тощо;
- 5) проблеми транспортної доступності туристично-рекреаційних об'єктів;
- 6) недостатня кількість економічних, у тому числі податкових та фінансово-кредитних стимулів для розвитку туризму, туристично-рекреаційного бізнесу;
- 7) відсутність гарантованих інвестицій у туристичну галузь;
- 8) незадовільний рівень інформаційно-маркетингового забезпечення просування туристичних, рекреаційних та інвестиційних можливостей регіонів України;
- 9) обмеженість асортименту запропонованих послуг, відсутність коштів на реконструкцію пам'яток історії та архітектурного мистецтва та повноцінної інформації щодо можливих туристичних маршрутів;
- 10) недостатній рівень розвитку комунікацій та соціально-технічної

інфраструктури у центрах сільського та зеленого туризму в цілому;

11) напівлегальний статус галузі, без чіткої організаційної структури, без поставленої на належному рівні інформаційно-маркетингової діяльності.

Ми погоджуємося з думками таких вчених як: Біла С. О., Виноградова О. В., Дарчук В. Г., Марцелюк Л. В. та іншими науковцями щодо актуальності вищенаведених проблем розвитку туризму в Україні. Водночас вважаємо, що окрім вище окреслених проблем варто відмітити фактично повну відсутність політики і стратегії розвитку туризму в Україні. Зауважимо, що така стратегія повинна бути не декларативною, як більшість стратегічних документів в Україні за роки незалежності, а реальною, з конкретними реалістичними цілями та кроками їх досягнення.

Наявність державної політики і стратегії розвитку туризму в Україні є особливо актуальною в умовах пандемії COVID-19, адже карантинні обмеження та бар'єри перетину кордону, що пов'язані з вакцинацією створили певні можливості для розвитку внутрішнього туризму, однак наведені вище причини завадили ефективному використанні такої можливості.

На наш погляд, стратегія розвитку туризму України повинна бути побудована, виходячи із пріоритетності цілей, які, в свою чергу, повинні враховувати напрямки виїзного і в'їзного туризму. Так, за даними Державної служби статистики України у 2019 році (році, коли в Україні була зафіксована найбільша кількість виїзних туристів за історію незалежності) частка виїзних туристів на відпочинок складала 97,6 % від загальної кількості; службові, ділові поїздки та поїздки на навчання – 1,9 %; решту припало на спеціалізований туризм та інші види туризму. Щодо в'їзного туризму, то найбільшу частку склали туристи, які приїхали на відпочинок – 69,8 %; на навчання чи роботу – 6,3 %; на лікування – 2,9 %; на спеціалізований туризм – 20,2 %; решту склали інші види туризму. Щодо внутрішнього туризму, то також високу частку займає відпочинковий туризм – 51,8 % та поїздки на роботу і навчання – 38,5 %.

Тобто, зважаючи на те, що в українських туристів найбільшим попитом користується відпочинковий туризм, пріоритетна ціль стратегії розвитку туризму України повинна включати розвиток відпочинково-рекреаційної інфраструктури, яка в нашій країні зосереджена на приморських територіях та в горах Карпатах.

Як відзначають науковці [1, с. 20; 2, с. 187; 5; 6, с. 118; 7, с. 78], основною проблемою розвитку туризму на таких територіях є застаріла інфраструктура, низький рівень сервісу, малий асортимент туристичних послуг, високий рівень тінізації ринку туристичних послуг та незадовільний рівень транспортного сполучення з об'єктами туристичної інфраструктури.

Слід зважати на те, що лєвова частка виїзних туристів з України обирає путівки в такі країни як Туреччина, Єгипет, Чорногорія, які славляться готелями, де реалізується комплекс туристичних послуг під назвою «все включено» за порівняно невелику ціну, адже середня вартість туристичного пакету для виїзних туристів складає 22 тис. грн. Тобто зручність, комфорт і порівняно невисока ціна відпочинку є основними мотивами виїзду українських туристів у вищезазначені країни.

Відтак, з цих позицій, основою розвитку внутрішнього і в'їзного туризму на приморських територіях України може стати розвиток туристично-готельної інфраструктури в період пандемії COVID-19 з тією метою, щоб після її завершення отримати змогу залучити значно більшу кількість внутрішніх і в'їзних туристів. Основною умовою розвитку туристичної інфраструктури на приморських територіях України є наявність фінансових ресурсів та спрощення бюрократичних процедур щодо підключення нових інфраструктурних об'єктів до комунальних мереж.

На наш погляд, сьогодні можна використати таких три напрямки фінансування розвитку туристично-готельної інфраструктури як:

1) державні інвестиції. Хорошим прикладом державних інвестицій у інфраструктурні об'єкти є програма Президента України «Велике будівництво», яка за

короткий проміжок часу дозволила суттєво модернізувати мережу автомобільних доріг і покращити доступ до туристичних та рекреаційних зон. Водночас, такий метод державних інвестицій в сферу готельного господарства не може бути використаний, оскільки практично всі готелі перебувають у приватній власності. Відтак, доцільним є розвиток державно-приватного партнерства шляхом надання цільових державних субсидій на розвиток п'ятизіркових готелів з максимальним комплексом туристичних послуг, що можна реалізувати в рамках державної цільової програми «Будівництво п'ятизіркових готелів». Така програма повинна містити високі вимоги до власника готелю чи туристичного комплексу, кадрового забезпечення, переліку туристичних послуг, а напрямки використання отриманих коштів повинні жорстко контролюватися. Тобто держава субсидує будівництво чи модернізацію готелю, а його власники приводить свій бізнес до найвищих стандартів готельної та туристичної справи. Зауважимо, що державні субсидії не можуть використовуватися всіма бажаючими, а лише тими підприємствами, які мають тривалий досвід туристичного обслуговування та вже володіють туристичними комплексами, однак такі комплекси є застарілими і потребують повної модернізації.

2) кредитні ресурси державних банків. Маючи у державній власності два найбільших вітчизняних банки АТ «Приватбанк» та АТ «Ощадбанк», органи державної влади мають змогу забезпечити цільову довгострокову кредитну підтримку розвитку туристичного і готельного бізнесу. Особливо це стосується програми «Будуй своє», яка передбачає не тільки надання кредитів за ставками 5-7-9% , але й навчання та залучення партнерів для розвитку мікро, малого і середнього бізнесу. На наш погляд, в межах цієї програми доцільно реалізувати надання довгострокових кредитів на будівництво п'ятизіркових готелів та модернізацію існуючих малими підприємствами туристичного та готельного господарства нашої країни. Відтак, за короткий термін можна збільшити кількість комфортних готелів, які надаватимуть широкий спектр туристичних послуг в рамках концепції «все включено».

3) приватні інвестиції, в тому числі прямі іноземні інвестиції. Що ж стосується приватних інвестицій українських і закордонних інвесторів, то, на наш погляд, основним стимулом для їх залучення може бути лише реформа судової та правоохоронної системи, а також спрощення дозвільних процедур на будівництво і підключення збудованих туристичних об'єктів до комунальних мереж. Будь-який інвестор готовий інвестувати великі суми коштів лише за умови наявності єдиних правил гри для всіх учасників ринку та за умови належного захисту інвестицій і стабільності економіко-політичної системи країни.

Такі ж рекомендації є актуальними для стимулювання розвитку відпочинкових комплексів в українських Карпатах, де бюрократично-корупційні елементи підключення туристичних об'єктів до комунальних мереж є однією із причин високої вартості туристичних послуг.

Пандемія COVID-19 є однією з можливостей для розвитку сільського і зеленого туризму, адже такий вид туризму дозволяє дотримуватися всіх карантинних обмежень та забезпечити комфортний відпочинок для туриста на відкритому повітрі. Відтак розвиток сільського і зеленого туризму може бути другою пріоритетною ціллю національної стратегії розвитку туризму в Україні. Окрім цього, враховуючи тенденції децентралізації в Україні сільський і зелений туризм може стати драйвером для розвитку багатьох новостворених сільських та селищних об'єднаних територіальних громад.

Аналізуючи наукову літературу з питань сільського туризму [2; 4; 5; 11], можемо зробити висновок про можливість його розвитку за п'ятьма напрямками: по-перше, трансформація закинутих сільських будинків у маленькі відпочинкові комплекси, створені у стилі традиційної української хати; по-друге, будівництво стаціонарних кемпінгів на території сільських та селищних територіальних громад; по-третє,

розвиток подієвого туризму в сільських та селищних територіальних громадах; по-четверте, відновлення архітектурних та історичних пам'яток; по-п'яте, формування інформаційного забезпечення туристичних локацій сільських та селищних територіальних громад.

Основною проблемою щодо реалізації вище перелічених п'яти напрямків розвитку сільського туризму є відсутність у громади достатніх фінансових ресурсів, зумовлена кризовими тенденціями у вітчизняній економіці, пов'язаними не тільки з пандемією COVID-19, але й структурними економічними дисбалансами в Україні. Для вирішення цієї проблеми, на наш погляд, можна використати три методи: 1) залучення міжнародних і національних грантів; 2) використання краудфандингу; 3) розвиток державно-приватного партнерства.

Позитивним є досвід створення сільських садиб для розвитку сільського туризму в Україні, для його популяризації створена громадська організація «Спілка зеленого туризму України» на веб-сайті якої зібрана інформація про гостинні садиби [9], серед яких варто відмітити «Поліську хату», «Родинне гніздо» с. Жданівка, «Тихий Кут Еко садиба» тощо.

Для створення сільських садиб і розвитку зеленого туризму різними фондами пропонуються гранти, в Україні таким фондом є Міжнародний фонд «Відродження», який пропонує гранти в категорії «Можливості сталого розвитку зеленого туризму» [8].

Однак, на наш погляд, для будь-якого старостинського округу, села чи для об'єднаної громади є цілком доступним метод накопичення необхідних фінансових ресурсів для упорядкування і розвитку еко-садиби – метод краудфандингу, який в перекладі означає «фінансування громадою». Для реалізації краудфандингових проєктів в Україні успішно працює спеціальна платформа «Спільнокошт» [14], однак успішність збору коштів в даному випадку залежатиме від роботи старости чи голови громади, які повинні виступити у ролі головних організаторів проєкту. Для цього необхідно владнати всі бюрократичні елементи з вибором садиби, створити проєкт садиби та визначити необхідний бюджет для його реалізації. Враховуючи досвід подібних садиб в Україні, зауважимо, що бюджет створення проєкту не буде надто великим, адже багато елементів інтер'єру створюється з підручних матеріалів, старовинних інструментів та предметів побуду, які можна отримати в подарунок від мешканців села. Досвід подібних садиб [9] свідчить, що для реалізації мінімального проєкту необхідно 100-150 тис. грн. Тому, для реалізації проєкту необхідно добре описати ідею у відео-форматі та розмістити на веб-порталі «Спільнокошт» [14]. Після цього, старості і його помічникам необхідно провести значну роз'яснювальну роботу серед мешканців села і підприємців, а також на сторінках села у соціальних мережах з метою залучення до фінансування проєкту діаспори і меценатів. Після збору відповідної суми коштів і реалізації проєкту садиби можна створити комунальне туристичне підприємство, яке буде управляти садибою і надавати інші туристичні послуги (наприклад, екскурсії, сплави по річках, велотури тощо). З отриманих прибутків від розвитку сільського туризму старостинський округ зможе реалізовувати інші туристичні, соціальні та медичні проєкти.

Важливим аспектом у розвитку сільського туризму є розвиток державно-приватного партнерства, який передбачатиме створення комфортних умов для підприємців, що виявили бажання розвивати сільський туризм та організацію всебічної підтримки від старости чи адміністрації громади таким підприємцям. Як варіант підтримки місцевої влади може бути звільнення на 5 років від місцевих податків і зборів, а також організація промоакцій.

Окрім розвитку сільського туризму на базі еко-садиб, ефективним напрямком сільського туризму може бути будівництво стаціонарних кемпінгів в тих сільських і селищних об'єднаних територіальних громадах, які розташовані біля доріг міжнародного та державного значення. Принцип розвитку кемпінгів аналогічний до

принципу розвитку еко-садиб.

У контексті розвитку сільського туризму вчені Писарева І. В., Радіонова О. М., Приходько М. Д. [11] акцентують увагу на подієвому туризмі, який реалізується шляхом організації і проведення різноманітних фестивалів. В умовах COVID-19 фестивалі під відкритим небом дозволяли підтримувати розвиток туризму в Україні. Окрім цього подієвий туризм є важливим для розвитку новостворених сільських і селищних об'єднаних територіальних громад, адже добре організовані фестивалі дають змогу познайомити населення України чи окремого її регіону з туристичними локаціями об'єднаної громади.

Третя пріоритетна ціль стратегії розвитку туризму в Україні полягає у відновленні, реконструкції та реставрації історичних та архітектурних пам'яток. В цьому контексті доцільно організувати державні цільові програми на зразок «Великого будівництва».

Четверта і остання пріоритетна ціль стратегії розвитку туризму в Україні полягає у створенні потужного інформаційного забезпечення всіх туристичних локацій країни, чи має така локація державне значення чи місцеве. Безумовно реалізація такої цілі потребує значних фінансових ресурсів, однак, на наш погляд, існують й абсолютно безкоштовні методи, якими не користується ні держава, ні об'єднані територіальні громади. Суть цих методів полягає в тому, щоб максимально наблизити роль науки і освіти у розвитку держави загалом і туризму зокрема. Тобто в українських закладах вищої освіти та в коледжах і професійно-технічних училищах, які займаються підготовкою фахівців комп'ютерних технологій, туризму і готельно-ресторанної справи, історії, етнографії, архітектури, дизайну організувати виробничу і переддипломні практики таким чином, щоб основною умовою підготовки звіту з практики був опис чи коротке відео про одну із туристичних локацій населеного пункту в якому народився студент. Такий вид практики особливо актуальним є в умовах пандемії COVID-19 коли навчання відбувається в дистанційному режимі, адже студенти під час он-лайн навчання на спеціалізовані Інтернет-платформи завантажують виконані роботи у цифровому вигляді. Відтак, використання практики студентів для наповнення інформаційного простору статтями, відеороликами, блогами про туристичні локації краю можуть стати тим революційним і безкоштовним методом інформаційного забезпечення та реклами туристичних локацій України.

6. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Підсумовуючи викладене вище, можемо зробити висновок про негативний вплив пандемії COVID-19 на розвиток туризму в Україні. Однак зауважимо, що специфіка українського туризму полягає в тому, що більшість туристів є виїзними, а це дає поштовх для розвитку бізнесу туристичних компаній, діяльність яких спрямована на закордонні ринки туристичних послуг. Внутрішній і в'їзний туризм в Україні перебуває у занепаді, що пов'язано з проблемами занедбаної і нерозвинутої туристичної інфраструктури, тонізацією ринку туристичних послуг, поганою якістю транспортного сполучення з туристичними локаціями тощо.

Зважаючи на стан туристичної інфраструктури і розвиток внутрішнього туризму, пандемія COVID-19 принесла також можливості для модернізації туристичних локацій шляхом організації спеціальних державних цільових програм розвитку галузі, надання пільгових кредитів державними банками, використання методів краудфандингу і державно-приватного партнерства для розвитку сільського туризму. Особливої уваги потребують можливості, які дає онлайн-освіта в умовах пандемії, адже впровадження обов'язкової умови щодо популяризації місцевих туристичних локацій у вигляді статей та відеороликів під час проходження студентами практики може стати дієвим безкоштовним методом інформаційного забезпечення розвитку туризму в Україні.

Перспективними напрямками дослідження в сфері туризму можуть бути наукові розвідки в сфері проблематики розвитку туристичного бізнесу як драйвера економічного зростання новостворених об'єднаних територіальних громад України.

Author details (in English)

INFLUENCE OF COVID-19 PANDEMIC ON TOURISM IN UKRAINE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Roman SHERSTIUK

Olha VLADYMYR

Pavlo DUDKIN

Olena DUDKINA

*Ternopil Ivan Puluj National Technical University
56 Ruska str., Ternopil, 46001, Ukraine*

*West Ukrainian National
University
Lvivska str., 11, Ternopil, Ukraine,
46020*

e-mail: romsher85@gmail.com

e-mail: olhavlada@ukr.net

e-mail: pavlo.dudkin@gmail.com

e-mail: olenadudkina65@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6253-9421>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1244-101X>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1517-7119>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0659-1799>

Abstract. *The results of Covid-19 pandemic on the tourism in Ukraine are reviewed in the article. Restrictions of state borders crossing dealt the most damage for tourist companies aimed at foreign market, by reducing the outgoing flow of tourists. It is stated that internal tourist market was in crisis state even before the pandemic which was mainly caused by insufficient and outdated infrastructure, tourist market being mostly in shadow, low quality transport, etc. New opportunities that Covid-19 pandemic might open for Ukrainian tourism are highlighted in the article, such as: development of countryside tourism, modernization of available touristic infrastructure within state programs, use of online education, productional and pre-graduate student practice for free advertising of recreational locations. Objective of this article is the complex analysis of Covid-19 pandemic influence on the development of tourism in Ukraine, definition of main dangers and opportunities for tourism industry and formulating strategic priorities for activation of domestic tourism. The article uses common scientific research methods, such as: synthesis analysis; statistical analysis and comparison while exploring trends of tourism development in Ukraine during Covid-19 pandemic; generalization - while developing recommendations for inner tourism and infrastructure activation. Four priority targets of tourism development in Ukraine have been proposed: 1) development of hospitality infrastructure in seashore and Carpathian region by using state investment, discount loans provided by state banks within "Build your own" program for small business, development of state-private partnership; 2) development of countryside tourism by crowdfunding and state-private partnership; 3) restoration of historical and architectural sights by state programs like "Great Construction"; 4) use of online education and student practice for free advertising of touristic locations.*

Key words: *tourism, countryside tourism, touristic infrastructure, touristic flows, Covid-19 pandemic, state programs.*

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21srpsiv.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Sherstiuk, R., Vladymyr, O., Dudkin, P. & Dudkina, O. (2021) Vplyv pandemii COVID-19 na rozvytok turyzmu v Ukraini: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Influence of COVID-19 pandemic on tourism in Ukraine: problems and solutions]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 25, no. 2, pp. 641-652. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21srpsiv.pdf>

Використана література:

1. Біла С. О. Стратегічні пріоритети розвитку туристичних послуг в Україні та перспективи підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку. Стратегія розвитку України. 2016. № 1. С. 17-23.
2. Виноградова О. В., Дарчук В. Г. Проблеми та стратегічні пріоритети розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні: регіональний аспект. Проблеми економіки. 2013. № 4. С. 183-191.
3. Допомогу 8000 грн отримують ФОПи шести категорій КВЕД. URL: https://biz.ligazakon.net/news/199889_dopomogu-8000-grn-otrimayut-fopi-shesti-kategory-kved
4. Збарський В. К., Грибова Д. В. Моделювання форм розвитку зеленого туризму в Україні. Економічний простір. 2020. № 159. С. 44-48.
5. Кадош С. В., Редько В. Є. Теоретичні і практичні аспекти розвитку сільського туризму в дніпропетровській області. Ефективна економіка. 2021. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_1_27.
6. Косар Н. С., Кузьо Н. Є. Дослідження розвитку туризму в Україні в умовах кризи. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 2. С. 115-125.
7. Марценюк Л. В. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2015. № 3. С. 76-82.
8. Можливості сталого розвитку зеленого туризму. Міжнародний фонд «Відродження». URL: https://www.irf.ua/grants/awarded_grants/opportunities_for_sustainable_development_of_rural_communities/
9. Офіційний сайт ГО «Спілка зеленого туризму». URL: <https://www.greentour.com.ua>.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Писарева І. В., Радіонова О. М., Приходько М. Д. Розвиток подієвого туризму та його вплив на просування території. Економічний простір. 2020. № 161. С. 104-109.
12. Рябев А. А., Покогодна М. М., Кравець О. М. Використання деяких інформаційних технологій для збереження стійкості туризму під час COVID-19. Бізнес Інформ. 2021. № 5. С. 221-226 DOI: [10.32983/2222-4459-2021-5-221-226](https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-221-226)
13. Рябев А. А., Тонкошкур М. В., Кравцова С. В. Управління розвитком сфер туризму та готельного господарства під час пандемії COVID-19. Бізнес Інформ. 2021. № 5. С. 215-220.
14. Спільнокошт. URL: <https://biggggidea.com>.

References

1. Bila S. O. (2016) Strategichni priorytety rozvytku turystychnyx poslug v Ukrayini ta perspektyvy pidvyshhennya iih konkurentospromozhnosti na svitovomu rynku. [Strategic priorities for the development of tourist services in Ukraine and prospects for increasing their competitiveness in the world market] *Strategiya rozvytku Ukrayiny*. No 1. pp. 17-23.
2. Vynogradova O. V., Darchuk V. G. (2013) Problemy ta strategichni priorytety rozvytku silskogo (zelenogo) turyzmu v Ukrayini: regionalnyj aspekt. [Problems and strategic priorities of rural (green) tourism development in Ukraine: regional aspect] *Problemy ekonomiky*. No 4. pp. 183-191.
3. Dopomogu 8000 grn otrymayut FOPy shesty kategorij KVED [FOPs of six NACE categories will receive UAH 8,000 in assistance]. Available at: https://biz.ligazakon.net/news/199889_dopomogu-8000-grn-otrimayut-fopi-shesti-kategory-kved.

4. Zbarskyj V. K., Grybova D. V. (2020) Modelyuvannya form rozvytku zelenogo turyzmu v Ukraini. [Modeling of forms of green tourism development in Ukraine.]. *Ekonomichnyj prostir*. No 159. pp. 44-48.
5. Kadosh S. V., Redko V. Ye. (2020) Teoretychni i praktychni aspekty rozvytku silskogo turyzmu v dniproperetrovskij oblasti. [Theoretical and practical aspects of rural tourism development in Dnipropetrovsk region] *Efektivna ekonomika*. No.1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_1_27.
6. Kosar N. S., Kuzo N. Ye. (2016) Doslidzhennya rozvytku turyzmu v Ukraini v umovax kryzy. [Research of tourism development in Ukraine in the conditions of crisis]. *Aktualni problemy ekonomiky*. No 2. pp. 115-125.
7. Marcenyuk L. V. (2015) Problemy ta perspektyvy rozvytku turyzmu v Ukraini. [Problems and prospects of tourism development in Ukraine]. *Ekonomichnyj visnyk Nacionalnogo girnychogo universytetu*. No 3. pp. 76-82.
8. Mozhlyvosti stalogo rozvytku zelenogo turyzmu. Mizhnarodnyj fond «Vidrodzhennya». [Opportunities for sustainable development of green tourism. International Renaissance Foundation]. Available at: https://www.irf.ua/grants/awarded_grants/opportunities_for_sustainable_development_of_rural_communities.
9. Oficijnyj sajt GO «Spilka zelenogo turyzmu» [Official site of the NGO "Union of Green Tourism"]. Available at: <https://www.greentour.com.ua>.
10. Oficijnyj sajt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Pysareva I. V., Radionova O. M., Pryxodko M. D. (2020). Rozvytok podiyevogo turyzmu ta jogo vplyv na prosuvannya terytoriyi. [Development of event tourism and its influence on the promotion of the territory]. *Ekonomichnyj prostir*. No. 161. pp. 104-109.
12. Ryabyev A. A., Pokolodna M. M., Kravcz O. M. (2021) Vykorystannya deyakyh informacijnyh texnologij dlya zberezheniya stijkosti turyzmu pid chas COVID-19 [Use of some information technologies to maintain the sustainability of tourism during COVID-19] *Biznes Inform*. No. 5. pp. 221-226 DOI: [10.32983/2222-4459-2021-5-221-226](https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-221-226)
13. Ryabyev A. A., Tonkoshkur M. V., Kravczova S. V. (2021). Upravlinnya rozvytkom sfer turyzmu ta gotelnogo gospodarstva pid chas pandemiyi COVID-19. *Biznes Inform*. No 5. pp. 215-220.
14. Spilnokosht. [Total cost]. Available at: <https://bigggidea.com>.

© 2021 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Puluj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

